

ANKARA TİCARET BORSASI AR-GE MÜDÜRLÜĞÜ

SEKTÖR ARAŞTIRMALARI

RAPOR NO:2

ANKARA'NIN AYÇİÇEĞİ (ÇEREZLİK-YAĞLIK) PROFİLİ

Hazırlayan

Handan KAVAKOĞLU (ATB AR-GE, Gıda Yüksek Mühendisi)

Yasemin OKUR (ATB AR-GE, Kimya Mühendisi)

Mart,2014

İÇİNDEKİLER

1. AYÇİÇEĞİ (ÇEREZLİK-YAĞLIK) EKONOMİK ÖNEMİ VE KULLANIM ALANLARI.....	1
1.1. Çerezlik ve Yağlık Ayçiçeği Nedir.....	1
1.2. Kullanım Alanları ve Ekonomiye Katkı.....	1
2. AYÇİÇEĞİ NE ZAMAN VE NASIL EKİLİR.....	4
2.1. İklim ve Toprak İstekleri.....	4
2.2. Ekim ve Tohumluk.....	5
2.3. Ekim Nöbeti (Münavebe).....	6
3. AYÇİÇEĞİ ÜRETİMİNE VERİLEN DESTEK VE TEŞVİKLER.....	7
4. AYÇİÇEĞİ BİTKİSİNİN İSTATİSTİKLERİ VE PİYASA VERİLERİ.....	8
4.1. Ankara Ayçiçeği İstatistikleri ve Piyasa verileri	8
4.2. İç Anadolu Bölgesi Ayçiçeği İstatistikleri.....	11
5. SONUÇ.....	12

1. AYÇİÇEĞİ (ÇEREZLİK- YAĞLIK) EKONOMİK ÖNEMİ VE KULLANIM ALANLARI

1.1. Çerezlik ve Yağlık Ayçiçeği Nedir

Ayçiçeği ülkemizde ve dünyada yağlık ve çerezlik olarak iki tip olarak yetiştirilir. Ancak bahçelerde süs bitkisi ve kesme çiçek olarak değerlendirilen tipleri de mevcuttur. Çerezlik olarak insanların tüketimi ve kuş yemi olarak değerlendirilir. Yağlık olmayan tipler ise çerezlik olarak adlandırılır ve tohumları çizgili ve iri, yağlık tiplere göre kalın kabuklu olup, kabuğu çabuk ayrılmaya müsaittir. Bu tiplerden iri olmayanlar ise, kuşyemi olarak değerlendirilmektedir.

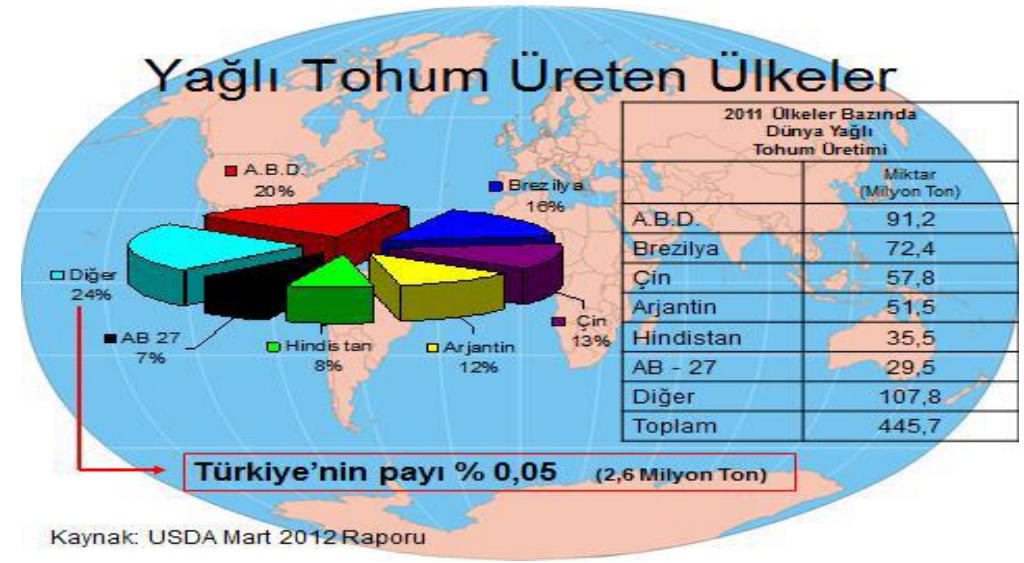
Bunun yanında yağlık tiplerden daha düşük yağ oranına ve test ağırlığına sahiptir.

Yağlık ayçiçeği tipleri ise, genelde siyah renkli, ince kabuklu ve linoleik ve oleik yağ asitleri içeren tiplerdir. Yağlık ayçiçeği taneleri % 38-50 arasında yağ ve % 20 oranında protein içerir.

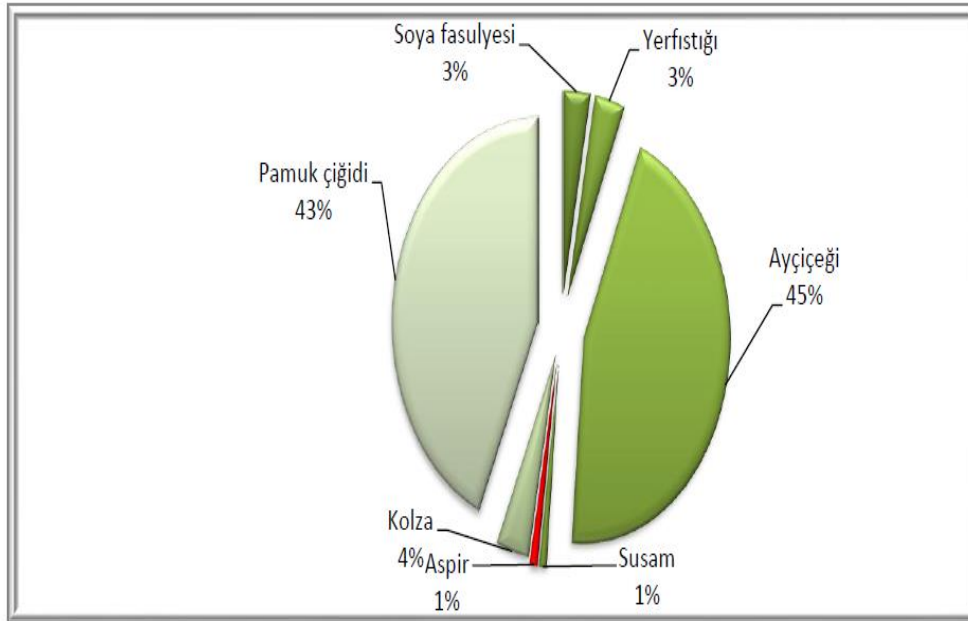
1.2. Kullanım Alanları ve Ekonomiye Katkı

Ayçiçeği dünyada ve ülkemizde en önemli yağ bitkilerinden biri olup, ülkemizde çoğunlukla yağlık olarak yetiştirilir. Dünya ayçiçeği üretimi son yıllarda 23 milyon ton civarında olup, Türkiye üretimde ve ekim alanlarında ilk on ülke arasında yer almaktadır. Ülkemizde yağlık ayçiçeği üretimi, genelde Trakya-Marmara Bölgesinde yoğunlaşmış iken, çerezlik üretimi ise, çoğunlukla İç ve Doğu Anadolu Bölgesinde, az miktarda diğer bölgelerde de ekimi yapılmaktadır.

Ülkemiz yağlık ayçiçeği ekim alanları son yıllarda iklim koşullarına ve uygulanan fiyat politikalarına bağlı olarak 500-600 bin ha, üretimi de 600-850 bin ton civarında değişmektedir. Ayçiçeği ekim alanları, mekanizasyona en uygun bitki olması ve fazla işgücü gerektirmemesi nedeniyle, değişik yörelerde yıldan yıla artmaktadır. Ayçiçeğinin gen merkezi Kuzey Amerika olup, halen ABD'nin orta kesimlerinde yabancı olarak bulunmaktadır.

Grafik-1 Yağlı Tohum Üretiminin Ülkeler Bazında Dağılımı

Kaynak: TÜİK 2011

Grafik-2 Türkiye yağlı tohum üretim miktarının ürün bazında dağılımı (2010/11 dönemi)

Ayçiçeğinin bir yağ bitkisi olarak ilk olarak Rusya'da üretilmiş ve ardından tüm Avrupa'ya yayılmıştır. II. Dünya savaşından sonra 1945-50li yıllarda, ayçiçeği ülkemize Bulgaristan'dan ülkemize göç eden vatandaşlarımızın getirdiği tohumlar sayesinde girmiş ve tarımı yapılmaya başlanmıştır. Ancak esas üretim ve ekim alanı artışı, 1980li yıllardan sonra hibritlerin ülkemize girmesiyle olmuştur. Dünyada ayçiçeği ıslahçıların geliştirdiği yüksek yağ içerikli ve tane verimli ayçiçeği çeşitleri, ayçiçeğinde üretim artışına yol açmış ve son 20 yılda geliştirilen hibrit ayçiçeği çeşitleri de, üretimin istenilen düzeye gelmesine neden olmuştur.

Ayçiçeği yağı, içerdiği doymamış yağ asitleri oranının yüksek (%69) olması nedeniyle, beslenme değeri en yüksek olan bitkisel yağlardan birisidir. Yağı açık renkte olup hoş bir kokusu vardır. %40-45 oranında elde edilen kspesti %30-40 oranında protein içermekte olup, değerli bir yem olarak hayvan beslenmesinde kullanılmaktadır. Ayçiçeği yağ, sabun ve boya sanayinde değerlendirilmekte, sapları da yakacak olarak kullanılmaktadır.

Potasyum ve vitamin E bakımından da zengin olan ayçiçeği çekirdeği önemli bir linoleik asit kaynağıdır. Linoleik asit bakımından zengin olan yiyecekler kandaki kolesterol seviyesinin düşmesine yardımcı olmaktadır.

2. AYÇİÇEĞİ NE ZAMAN VE NASIL EKİLİR

2.1.İklim ve Toprak İstekleri

Derin ve kazık kök sistemine sahip olması nedeniyle, kuraklık, tuzluluk ve yaşlılık gibi problemleri olan topraklardaki üretim performansı diğer bitkilerden daha iyidir. Her türlü toprakta yetişmesine rağmen, iyi drenajlı, nötr PH (6,5 - 7,5)'a sahip ve su tutma kapasitesi yüksek toprakları daha fazla sever. Taban suyu yüksek, asitli topraklardan hoşlanmakta olup, tuzluluğa dayanması ortadır. Ayçiçeğinin çimlenmesi için en az toprak sıcaklığı 8-10 °C olmalıdır. Bu nedenle ülkemizde genelde Mart sonu - Mayıs ortası arasında ekimi yapılmaktadır. Ancak Ege, Çukurova ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Haziran ayında ikinci ürün ekimleri de mevcuttur.

Ayçiçeği soğuğa dayanıklı olup, genelde ilk donlardan 4-6 yapraklı devreye kadar zarar görmez. Ancak ısının -4 °C nin altına düşmesiyle oluşan dondan oldukça fazla etkilenir. Bu nedenle ayçiçeğinin erken ekilmesinde çok fazla bir problem olmayıp, erken ekimlerde tane doldurma periyodu daha serin devreye gelmesi nedeniyle, verim önemli ölçüde artmaktadır.

2.2. Ekim ve Tohumluk

Yapılan araştırmalar, sıra arası 70 cm. ve sıra üzerinin 30-35 cm. olduğu bir ekim sıklığıyla sağlanan bir dekada 4500-5000 civarında bir bitki adedinin, en yüksek verimi verdiğini ortaya koymuştur. Dekara atılan tohum miktarı, tohum iriliğine bağlı olarak 400 gr/da civarında değişmektedir. Ayçiçeği topraktan fazla miktarda besin maddesi kaldıran bir bitki olup, bu nedenle üst üste ayçiçeği ekiminden kaçınlmalıdır. Bundan dolayı, kurak alanlarda genelde Buğday-Ayçiçeği ekim nöbeti uygulanır. Sulu alanlarda ise, şeker pancarı, yem bitkileri ve mısır ekim nöbetine girebilir. Yine ölkemizde ikinci ürün olarak buğdaydan veya kışlık ekilen diğer ürünlerden sonra ekimi yapılmaktadır.

Kaynak: Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Web Sitesi (Erişim:17.03.2014)

<http://ttae.gov.tr/index.php/makaleler/aycicegi/162-aycicegi-tar-m-yazar-doc-dr-yalc-n-kaya>

2.3. Mönavebe (Ekim Nöbeti)

Tarım yapılan alanlarda aynı bitkinin aynı tarlaya üst üste ekilmesi toprağın fakirleşmesine ve o bitkinin hastalıklarının artmasına neden olur. Bu nedenle ayçiçeğinden yüksek verim alabilmek için mutlaka münavebe yapılmalıdır. Ayçiçeğinin gireceği bazı münavebe modelleri şu şekilde olabilir:

1. Model: Buğday + Ayçiçeği + Fiğ + Mısır
2. Model: Şeker Pancarı + Ayçiçeği + Buğday + Fiğ
3. Model: Çeltik + Ayçiçeği + Kavun-karpuz + Pamuk
4. Model: Pamuk + Buğday + Ayçiçeği + Baklagil

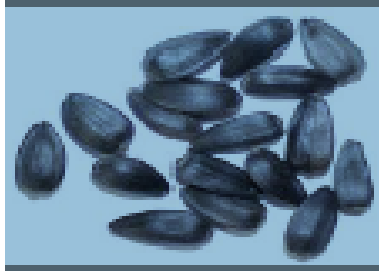
Kaynak: Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Web Sitesi (Erişim:17.03.2014)

<http://ttae.gov.tr/index.php/makaleler/aycicegi/164-ekolojik-aycicegi-tar-m-yazar-dr-sami-suezer>

3. AYÇİÇEĞİ ÜRETİMİNE VERİLEN DESTEK VE TEŞVİKLER

Yağlık ayçiçeği üretiminde gerekli şartları taşıyan üreticilere bu yıl 24 krş/kg destek verilmiştir. Bunun yanında ayçiçeği için yurtiçi sertifikalı tohum kullanım desteği 7 TL/da, yurtiçi sertifikalı tohum üretim desteği 7 TL/kg olarak belirlenmiştir. Ayrıca çiftçiye mazot ve gübre desteği de sağlanmaktadır.

4. AYÇİÇEĞİ BİTKİSİNİN İSTATİSTİKLERİ VE PİYASA VERİLERİ

4.1. Ankara Ayçiçeği İstatistikleri ve Piyasa Verileri

Çizelge-1: Ankara Ayçiçeği İstatistikleri (2010-2013)

Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler (CPA Sınıflamasına göre)

Düzyey3 kod	Düzyey3 adı	Ürün adı	Yıl	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
TR510	Ankara	Ayçiçeği (Çerezlik)	2010	204.910	204.910	22.938	112
			2011	256.723	256.723	26.246	102
			2012	248.950	248.950	25.163	101
			2013	217.900	217.900	22.200	102
		Ayçiçeği (Yağlık)	2010	50.773	50.773	6.256	123
			2011	45.136	45.136	6.016	133
			2012	54.836	54.836	11.649	212
			2013	63.217	63.217	13.011	206

Kaynak: TÜİK

Çizelge-1’ de yer alan veriler incelendiğinde Ankara’ da ayçiçeği üretiminde çerezlik ayçiçeğinin tercih edildiği görülmektedir. Yağlık ayçiçeği üretiminde son 4 yılda (2010-2013) artış gözlenirken çerezlik ayçiçeğinde artış ve azalışlar olduğu görülmektedir. Bu değişikliklerin münavebe(ekim nöbeti) uygulamalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Çizelge-2: Ankara'daki ayçiçeği üretiminin kuru-sulu alanlara göre dağılımı

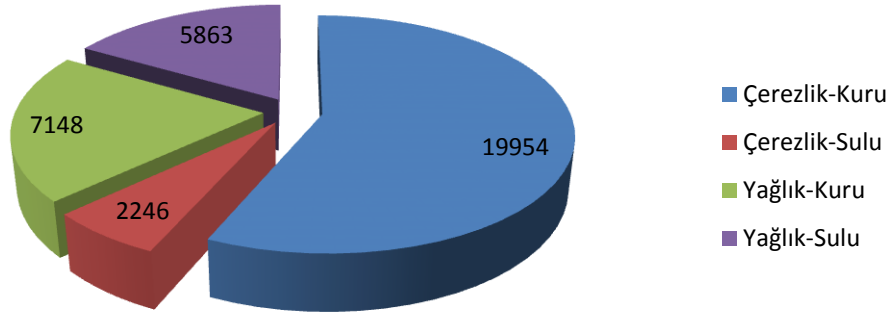
Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler (CPA Sınıflamasına göre)

Düzyey3 kod	Düzyey3 adı	Ürün adı	Yıl	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
TR510	Ankara	Ayçiçeği (Çerezlik) - 1.Ekiliş, Kuru	2013	209.550	209.550	19.954	95
		Ayçiçeği (Çerezlik) 1.Ekiliş Sulu	2013	8.350	8.350	2.246	269
		Ayçiçeği (Yağlık) - 1.Ekiliş, Kuru	2013	44.809	44.809	7.148	160
		Ayçiçeği (Yağlık) - 1.Ekiliş, Sulu	2013	18.408	18.408	5.863	319

Çizelge-1 ve Çizelge-2' de yer alan veriler incelendiğinde Batı Anadolu illerinde 2013 yılında 247.683 dekar alanda yapılan Çerezlik Ayçiçeği üretiminin (ton) % 80'i Ankara'da gerçekleşmiştir. Ayrıca Batı Anadolu illerinde 2013 yılında 798.504 dekar alanda yapılan Yağlık Ayçiçeği üretiminin (ton) sadece %4.4' ü Ankara' da gerçekleşmiştir. Orta Anadolu genelinde ise Batı Anadolu' ya kıyasla 2013 yılında çerezlik ayçiçeği üretiminin daha fazla, yağlık ayçiçeği üretiminin daha az olduğu görülmektedir.

2013 Ayçiçeği Üretimi(Ton)

Grafik-3'de yer alan verilere bakıldığında hem çerezlik ayçiçeği hem de yağlık ayçiçeğinde kuru tarım alanlarının daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

Grafik-3: Ankara' daki ayçiçeği üretiminin kuru-sulu alanlara göre dağılımı

Borsamızda 2012 ve 2013 Yağlık ve Çerezlik Ayçiçeği işlemlerine ilişkin tablo aşağıdadır.

Çizelge-3: Ankara Ticaret Borsası Yağlık ve Çerezlik Ayçiçeği Tescil Verileri (2012-2013)

ÜRÜN	KG FİYATI (EN AZ)	KG FİYATI (EN ÇOK)	MİKTAR (KG)	TUTAR (TL)
AYÇİÇEĞİ YAĞLIK (2012)	0,50	2,80	1.015.647	1.259.185,85
AYÇİÇEĞİ ÇEREZLİK (2012)	1,05	6	10.170.652,99	24.205.374,83
AYÇİÇEĞİ YAĞLIK (2013)	0,90	1,70	1.784.621	1.900.028,91
AYÇİÇEĞİ ÇEREZLİK (2013)	1,79	9,90	7.722.101,65	30.915.153,59

Yağlık ayçiçeği üretiminde kullanılan hibrit ayçiçeği tohumlukları 40-55 TL/kg olarak satılmaktadır, ürün ise borsalarda 2013 yılında 1-1.6 TL/ kg fiyattan işlem görmüştür. Çerezlik ayçiçeği tohumlukları ise 10-12 TL/kg' a satılırken, ürünün fiyatı 2013 yılında 5-6 TL/kg olmuştur. Bu rakamlar ışığında 2013 verileri baz alındığında Ankara bölgesinde senelik üretimi 22.200 ton olan çerezlik ayçiçeğinin ortalama 5,5 TL/kg fiyatı 122.100.000 TL'lik, 13.011 ton olan yağlık ayçiçeğinin ortalama 1,2 TL/kg fiyatı 15.613.200 TL'lik bir işlem hacmi sağladığı söylenebilir.

4.2. İç Anadolu Bölgesi Ayçiçeği İstatistikleri

Çizelge-4: İç Anadolu Bölgesi Ayçiçeği İstatistikleri (2010-2013)

Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler (CPA Sınıflamasına göre)

Düzyey1 kod	Düzyey1 adı	Ürün adı	Yıl	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)		
TR5	Batı Anadolu	Ayçiçeği (Çerezlik)	2010	233.356	233.356	28.483	122		
			2011	294.385	294.375	34.896	119		
			2012	277.908	277.908	31.316	113		
			2013	247.683	247.683	27.748	112		
		Ayçiçeği (Yağlık)	2010	286.305	286.305	53.130	186		
			2011	386.961	386.812	105.602	273		
			2012	707.437	707.437	240.801	340		
			2013	798.504	798.504	295.253	370		
		TR7	Ortaanadolu	Ayçiçeği (Çerezlik)	2010	275.176	274.731	40.032	146
					2011	318.028	318.009	46.819	147
					2012	331.747	331.747	48.001	145
					2013	293.210	293.210	37.101	127
Ayçiçeği (Yağlık)	2010			136.351	136.351	30.343	223		
	2011			171.858	171.739	42.652	248		
	2012			158.006	158.006	41.912	265		
	2013			232.724	232.032	70.421	303		

Kaynak: TÜİK

Batı Anadolu İlleri: **Ankara**, Konya, Karaman

Orta Anadolu İlleri: Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Sivas, Yozgat

5. SONUÇ

Ayçiçeği ekildiği topraktan çok fazla besin kaldırdığı için her sene ekimi yapılmamaktadır. Uygun ekim nöbetleriyle 4 yılda bir ekim yapılması uygun gözükmektedir. Mönavebeye gireceği modeller göz önüne alındığında kuru tarımın yaygın olduğu Ankara bölgesi için tahıl, fiğ ve baklagillerin ekildiği alanlara ekilmesi uygun olacaktır. Ankara' da 2013 yılında tahıl, fiğ ve baklagillerin ekildiği kuru tarım alanı 690.000 ha dolaylarındadır. Ancak ayçiçeğinin mönavebe bitkisi olarak ekileceğini (4 yılda bir) göz önüne alırsak; Ankara için yıllık 172.500 ha' lık alanda ekilebilmesi teorik olarak mümkündür.

Ankara' da teorik olarak hesaplanan üretim alanında (172.500 ha) ekim yapılmış olsa ve bu üründen çerezlik ayçiçeği için ortalama 102 kg/da (2013 Ankara çerezlik ayçiçeği üretim verimi) verim elde edilirse yıllık üretim miktarı 176.000 tonu bulacaktır. Aynı üretim alanı yağlık ayçiçeği için kullanılırsa ve 206 kg/da verim (2013 Ankara yağlık ayçiçeği üretim verimi) elde edilirse yıllık üretim miktarı 355.000 tonu bulacaktır.

Tüm bu istatistikler Ankara' nın ayçiçeği üretimi için gelişime açık bir potansiyel barındırdığını göstermektedir.